

2024: Biolentzia areagotu den urtea

Sarrera

Zaila da koiunturari eta egiturari arreta orekatu bat eskaintzea. Kontua ez da analisi estruktural bat egitea, ez eta unean uneko gertaerak besterik gabe zerrendatzea ere. Aitzitik, sistemaren egiturari buruz dugun ezagutzatik abiatzea da gure asmoa, eta ikustea zein joera ari diren funtzionatzen gaur egun, horien artean bereiziz iragankorrak izan daitezkeenak (soilik koiunturalak) eta gelditzeko etorri direnak (egiturazko bihurtzeko). Azkenik, zenbait jazoera zehatzek egiturazko dimentsio ezezagunago batzuk jartzen dituzte agerian, ez daudenak aski finkatuta ezagutza komun feminista gisa. Gertakari horiek aztertuz, euskal gizartean eta Euskal Herri feminista bateranzko trantsizioan duten eraginaz hausnartuko dugu.

Ikuspegi horretatik abiatuz, 2024ari lau angelutatik begiratzea erabaki dugu. Bakoitzak bere horretan duen interesagatik hautatu ditugu batetik, eta laurek elkarrekin markatzen duten norabide komunagatik bestetik, laurek erakusten baitute indarkeria esplizitua areagotzen ari dela eta haren aurrean erresistentziak sortzen ari direla. Hauek dira aztertutako gaiak¹:

- Indarkeria matxista: Gai hau nahitaez lantzekoa zen, hedabideetan bereganatu duen arreta zabala aintzat hartuta. Urtean zehar osatzen joan garen albisteen datu-baseak argi eta garbi erakusten digu fenomeno hau. Urtarril eta urri artean bildutako 131 albisteetatik ia erdiak, 64, gai honi lotutakoak dira (eta igoera nabarmena izan da uztailetik aurrera).
- Lurraldea: 2024an megaproiektu ugari egin dute aurrera Euskal Herrian. Aldi berean, traktore-martxa edo mobilizazio garrantzitsuak antolatu dira landa-eremuetan. Urte honetan onartu da EAEn, era berean, Trantsizio Energetikoaren eta Klima Aldaketaren Legea. Beharrezkoa da horren guztiaren irakurketa feminista bat egitea.
- Gerrak eta gatazkak: 2024ko gatazka larrienetako bat Gazako genozidioa izan da, eta horrek sendotu egin du diskurtso militarista. Genozidio horrek, ordea, ezin ditu beste gatazka ireki batzuk estali. Aitzitik, arazo horiek agerian jartzera eta eztabaidatzera eraman behar gaitu.

1 2023ko dosierrak (Talaia Feministaren webgunean eskuragarri: <https://tinyurl.com/26uzj694>) aztertu zituen jada lurraldearen gaia ("Eguraldiaren iragarpena aztergai" atalean) eta indarkeria matxistarena ("Rubiales, Mario Lopez, PPDA eta indarkeria matxista" atalean). Hala eta guztiz ere, 2024an badira gai horiek berriro lantzerik garrantzitsuenak.

- Eskuin-muturra: 2024an izandako hauteskundeetan izugarri indartu da eskuin-muturra, bereziki estatuz gaindi (Europako Parlamenturako ekaineko hauteskundeetan) eta zenbait estaturen barruan (estatu frantsesean, Austrian, AEBetan...). Euskal Herrira ere iritsi da indartze hori. Baina... zer dago hauteskundeez harago?

Analisi honetan, galdera hau planteatu nahi izan dugu: ea lau gai hauei batera begiratuta indarkeria areagotu egin dela ondoriozta dezakegun. Erantzuten saiatu aurretik, garrantzitsua da azaltzea zein modutan ulertzen dugun indarkeria. Kontzeptu zabalegi eta behar bezala zehaztu gabe bat erabiltzen badugu, dena indarkeriatzat jotzeko arriskua dugu, eta horrek indarkeriak hartzen dituen askotariko formak eta berezitasunak ikusteko gaitasuna galtzera eraman gaitzake.

Lehenik eta behin, sistema biozida batek bere burua iraunarazteko duen tresna edo teknologia-tzat jotzen dugu indarkeria. Beste hitz batzuetan esanda: dossier honetan, ez dugu eztabaidatuko indarkeria erresistentzia-mekanismo gisa erabiltzearen zilegitasunaz edo zilegitasun ezaz, ezta indarkeriaren birbanaketa baten alde egitearen egokitasunaz edo desegokitasunaz ere.

Bigarrenik, indarkeriak gutxienez bi forma hartu ditzakeela ulertzen dugu. Alde batetik, esplizitua izan daiteke, lotsagabea, gorputzen materialtasunean zuzenean eragiteko gauza. Bestetik, sinboliko edo epistemologikoagoa izan daiteke itxuraz. Indarkeria-forma sinboliko edo epistemologiko honek indarkeria esplizitua estal dezake. Adibidez, supremazismo zuriaren gainean eta kolonialismoaren eraginpean eraikitako subjektibitate batzuetatik, pertsona arrazializatuen heriotzek ez dute minik ematen (edo ez hainbestekoa). Alegia, Judith Butler parafraseatuz: indarkeria erabiltzen da erabakitze noren bizitzak merezi duen deitoratzea eta norenak ez. Indarkeria sinboliko hori, zenbaitetan, hain izan dezakegu barneratua, autodiziplinamendu-mekanismo bihurtu baitaiteke. Zentzu horretan, feminismoek agerian utzi dute itxurazko borondatekerian oinarritutako mekanismoek (adibidez maitasunak) heteropatriarkatuaren iraupenean duten eragina.

Indarkeriaren askotariko formen aurrean, erresistentziak garatzen dira. Erresistentziak ez ditugu ulertzen defentsarako bitarteko huts gisa (sufritutako indarkeriaren aurkako babes gisa). Baizik eta baita ekintzarako eta sormenerako tresna gisa ere: erresistentzia egitea alternatibak sortzea da. Arakatu nahi dugu zer erresistentzia artikulatzen dituzten feminismoek eta beste sektore batzuek aldaketa politikoa eta soziala sustatzeko. Zer ari garen egiten eta zer egin nahi dugun galdetu diogu geure buruari; zer zantzu ikus ditzakegun jada beste erresistentzia-forma zabal eta sendo batzuk artikulatzeko.

Azkenik, funtsezkoa da azpimarratzea koiunturaren azterketa hau Euskal Herriaren lurraldean errotuta dagoela. Ez du asmorik joera globalei antzemateko. Bai, ordea, joera global horiek gure lurraldean izan ditzaketen ondorioez hausnartzeko, aldi berean ulertuz Euskal Herria ere agente aktibo bat dela, eta bertan abiatzen diren dinamikek ondorioak dituztela bere mugetatik kanpo.

1. Indarkeria matxista

Nabarmen patriarkalizatutako jendarte honetan nagusi den indarkeria matxistaren egiturazko karakterizazioaren barruan, nahiko egoera eta errealitate ezohikoak aurkitu ditzakegu une honetan, eta beharrezkoa da egoera eta errealitate horiek modu koiuntural batean aztertzea. Arrazoia ez da, edo ez soilik, indarkeria matxistaren kasuak areagotu egin direla kuantitatiboki (salaketek edo hedabideetako eta sareetako informazioek egunez egun izan duten hazkundean oinarrituta), baizik eta egungo egoera leherkor honekin eskuz esku doazen elementu berri batzuk hasiak direla agertzen².

Gure azterketa-eremua Euskal Herrira mugatzen bada ere, ezin dugu alde batera utzi egoera sozial globala, are gutxiago aintzat hartuz gero nolako lotura duen gerrekin, gatazka armatuekin eta eskuin-muturreko agintariek eta indar neoliberalak zuzentzen dituzten estatuetako errepre-sioarekin.

1.1. Indarkeria matxistaren aurkako borrokaren instituzionalizazioa

Indarkeria matxistaren aurkako borrokan, joera batzuk oso modu nabarmenean agertu dira ga-rai honetan; joera horiek dira hemen aztertuko ditugunak. Azpimarratzeko moduko lehenengo joera hau da: gero eta instituzionalizatuago dago indarkeria matxistaren aurkako borroka, eta, haren barruan, emakumeen* aurkako indarkeriaren aurkakoa. Kontu-sail gehiago aurrekontue-tan? Biktimak artatzeko bitarteko gehiago? Emakumeak babesteko polizia gehiago? Nolanahi ere, emakume* guztiei eragiten al die horrek? Zenbait indarkeria esplizitu normalizatzen eta beste batzuk isilarazten edo ukatzen ari diren honetan, mezuak kontraesankorra dirudi.

Aipa ditzagun feminismoaren pretentsio hegemoniko honen punturik gatazkatsuenak:

- Indarkeria sexistarekin lotutako gaien erregulazio legal gero eta handiagoa. Goranzko joera hau kaos-egoera bat sortzen ari da legegintzan, bereziki arauak aplikatzeko eta administra-zioekin koordinatzeko orduan. Edukiari dagokionez, legeak bere egiten ditu hitzak, eta birdefi-nitu eta inposatu egiten ditu hainbat kontzeptu, indarkeria zer den eta zein kasutan gertatzen den zehaztuz, eta, batez ere, indarkeria hori sufritzen duten subjektuak nor diren erabakiz.

2 Indarkeria matxistari buruzko albisteen kopurua ikaragarria da. Esanguratsua iruditzen zaigun egoera bat aipatzera mugatuko gara hemen: joan den udan hainbat herritako festetan gertatutakoak argi erakutsi digu eraso matxista eta lgtbifobikoen eremu bilakatzen direla festak behin eta berriz, eta aldi berean mugimendu feministak erantzun- eta prebentzio-gaitasun miresgarria duela: 13 eraso Baionan, 24 San Ferminetan eta 11 Gasteizen ("Brigada moreak, autodefentsa feministan bidelagun", Haize Oiarzabal Aizpuru, Berria, 2024ko abuztuak 13, <https://tinyurl.com/232mbgg6>). Aldi berean, aipatzekoak dira han-hemenka sortu diren ekimenak; besteak beste, puntu moreak edo salake-ta-telefonoak (adibidez, "Eraso matxistak eta LGTBI+fobikoak salatzen dituzte telefonoak aurkeztu dituzte Gasteizko jaietarako", Manex Usarralde Garmendia, Argia, 2024ko abuztuak 1, <https://tinyurl.com/274b3qts>).

- Hiperlegeztatze horretan, legeria penalaz baliatzeko joera sarria ageri da, emakumeen baberako adierazle gorena delakoan; aldi berean, emakumeak biktimatzat jotzen dira, arauak hala deskribatzen baititu. Legearen arabera, biktima horiek eskubide jakin batzuen jabe bilakatzen dira, eta horrek etengabeko bereizketa eta norgehiagoka sortzen du. Ondorioz, pertsona asko alor horretatik kanpo geratzen dira askotan.
- Gatazkak judizializatu egiten dira, eta Estatuak ibilbidearen etapa guztietan esku hartzen du (prebentzioan, detekzioan, salaketan, prozeduretan, zigorretan eta prebentzio-neurrietan), modu ia derrigorrezkoan. Alor penaleko judizializazio hau poliziaren esku-hartze gero eta handiagoarekin dago lotuta ezinbestean. Gainera, ez dago botere judizialik bere epaiak beteazteko gai denik ez baldin badu torlojua koska bat gehiago estutzen beste prozedura judizial batzuk abiatuz eta berriro poliziaren esku-hartzea bultzatuz. Horixe da urruntze-aginduen eta ordaindu gabeko pentsioen kasua. Prozesu judizialen aterki inguratzaile moduan, esan beharra dago ez direla batere eskuraerrazak justizia eskatzen duten emakumeentzat*. Justiziara iristea, non emakumeak* biktimak eta laguntza-eskatzailleak baitira, ez da batere erraza, justizia profesionalizatu eta klasista baten ezaugarri guztiak baititu, arrazista eta sexista izateaz gain. Funtsezko arazoa da, era berean, aurrez aurre izatea zapalkuntza patriarkalaren baldintzak indarkeria moduan gorpuzten dituen pertsona zehatza.
- Prozesu hau gertatzen ari den bitartean, laguntza-eremu berri hauei arreta eskaintzeko zerbitzu publikoak ahultzen eta arrakalatzen ari dira, pribatizazioaren bidez prekarizatu egiten baitira laguntza hori eman behar dutenen arreta eta lan-baldintzak.

Ezin da azpimarratu gabe utzi, hala eta guztiz ere, emakumeen eskaerak artatzeko eskumenak eta zerbitzu publikoak Administrazioak bere gain hartzea lehentasunezko zeregina dela estatu demokratiko batean. Eta, zalantzarik gabe, horrek emaitza positiboak ditu, esaterako datuak lortzea eta ikertzea, zerbitzu publikoak sortzea, profesionalizazio-maila garrantzitsuak lortzea, indarkeria bera ikusgarri egitea, indarkeria matxisten kontrako mezuak zabaltzea, ohiko indarkeriak (berezik adingabeen aurkakoak) gertatzen diren eremuetan prebentzio-neurriak hartzea...

Analisi-, eztabaida- eta konfrontazio-ariketa garrantzitsu bat da administrazioak beren gain hartzen ari diren eginkizun horien elementu negatiboak non agertzen diren erreparatzea.

1.2. Erreakzioa: Mugimendu feminista

Instituzionalizazio-fenomeno horien ondoan, nabarmentzekoa da mugimendu feministaren ahalmen ikaragarria. Harrigarria da zenbat mobilizazio, greba, kale-hartze, protesta, jardunaldi, salaketa eta aldarrikapen egiteko gai izaten ari den. Herrialde honen historian ez dirudi inoiz antzekorik egin denik aktibatutako pertsonen kopuruari eta aniztasunari dagokienez. Aktibismo feminista hau oso modu indartsuan ari da garatzen: emakume* talde askotara ari da iristen, eta subjektu plural, barne-hartzaile, intersektional, ireki eta kutsu transnazionalako bat definitzen du, hitza eta

ekintza hartzen ari dena. Eta ez soilik nahikoa dela esateko eta indarkeria gehiagorik onartuko ez duela oihukatzeke, baizik eta antolaketa-forma berriak probatzeko.

Aktibismo honek gogor egiten du indarkeria matxisten aurka. Gogor gaitzesten du zapalkuntza patriarkala, bere forma, hedadura eta adierazpen guztietan. Haren aurrean, antolatzen eta aliantza berriak eraikitzen saiatzen da, eta subjektu plural hau finkatzen, nabarmenduz heteropatriarkatua aspal-ditik dagoela lotuta, aliantza bereizezin batean, kapitalarekin, kolonialismo arrazistarekin eta politika biozidekin, zeinak sarraski-gerra, genozidio eta lurralde-suntsipen gisa ere aurkezten baitzaizkigu³.

Antolakuntzaren aldeko apustua egiteaz gain, marko instituzionaletik kanpo (baina ez nahitaez haren kontra) kokatzen diren mugimendu feministak indarkeria matxistari erantzuteko bidegurutze konplexu batean daude.

- Fokua zabaltzen ari da, eta, ondorioz, indarkeria jasaten duten emakume* guztiei erreparatzen zaie, ordena heteropatriarkaleko subjektu disidenteak barne: ahots propioa aitortzen ez zaien adingabeak, zeinek indarkeria bikarioa sufritzen baitute askotan; tratu baztertzalea jasotzen duten emakume* arrazializatu eta migratuak, zeinek egoera are larriagoak jasan behar izaten baitituzte paperik ez badute. Ez da inor utzi behar aldarrikapenetik eta borrokatik kanpo, eta denei ziurtatu behar zaie justizia lortzeko bidea, dela egia aitortuz, kalteak erreparatuz edo indarkeria errepikatuko ez dela bermatuz.
- Sare sozialen bidezko salaketek eta haien bidez lortzen den elkartasunak oso modu nabarmenean ikusarazten dituzte eraso eta jazarpenak, baina, aldi berean, horrek baliabide eta sare sozialak modu perbertsoan erabiltzera bultzatzen du jendea. Garrantzitsua da, beraz, tresna horiek modu zuhurrean baliatzea. Horrek ez du eragozten, noski, aldi berean justizia penal ofizialera jotzea. Izan ere, inori ukatu ezin zaion tresna izateaz gain, emakume* guztiei erraztu behar zaien baliabidea da. Norberak jakingo du zein modutan erabil dezakeen, baina azpimarratu behar da berez ez dela punitibista.
- Biktimek eta laguntzaileek inpunitate-sentsazio gero eta handiagoa izan ohi dute. Erasotzaile bat lotsarazten duen edozein salaketak, izan judiziala nahiz ez, erreakzio patriarkal antolatua-rekin egiten du topo. Morboa piztu eta elikatzeko beti prest dauden sare eta tertuliek berehala aipatzen dituzte ustezko erasotzaileen aurkako lintxamenduak. Ustezko erasotzaileak berehala ukatzen ditu ekintzak, edota biktimaren onespenezekin egin zirela adierazten du. Negazionismoa da diskurtso nagusia. Ez da onartzen biktimaren kontakizuna, eta hari egozten zaio guztiaren errua, beste behin ere, ez duelako berari dagokion rola bete.

3 "Garai paradoxiko bat bizi dugu [...]. Irabazten goazen heinean, feminismoaren hedatze eta berriztatze sendo baten bidez, galtzen goazela ere sentitzen dugu, areagotzen ari delako bizitzak mehatxatuta daudelako sentsazioa eta indarkeria biziagotzen ari delakoa. Indarra dugu, eta, aldi berean, indarkeria dugu" (Silvia L. Gil, Horizontes del feminismo. Conversaciones en un tiempo de crisis y esperanza, 2022, Bajo Tierra, 33. or.).

- Aldi berean, ziurgabetasun-sentimendu sakon bat ari da hazten, bereziki gazteengan, eta horrek premiazko egiten du erasorik gabeko espazio seguruak lortzea. Bada halako alarma bat festa-eremuen eta gune masifikatuen inguruan, askotan hedabideek berek sustatua. Horrek, azkenerako, kontrol eta debeku gehiago ekar ditzake leku jakin batzuetara sartzeko.
- Hausnarketa hauek guztiek eta beste hainbatek protokolo-kontuak birplanteatzera daramatzate mugimendu feministako sektore batzuk, bai prebentzioaren alorrean, bai erasoei eman beharreko erantzunaren alorrean. Adibidez, ez da onartzen neska adingabeei poliziak edo nagusiek laguntzea baldintza seguruetan etxeratu daitezen.

1.3. Ortzi-mugak

Gure ortzi-mugan, zenbait auzi interesgarri ikusten ditugu, ekarpen esanguratsuak egin ditzaketenak alor honetako eztabaida eta ekintzetan.

Komeni da indarkeriaren kontzeptuari buruzko eztabaidak doitzen jarraitzea. Auziaren mutur batek indarkeria-kasu guztiak definitu eta zerrendatu behar direla defendatzen du, edozein direlarik ere haien larritasuna eta eragina. Beste muturrak, berriz, kasu argi eta eztabaidea ezin baina ez ditu indarkeria gisa definitzen, berez jada delitutzat jotzen direnak. Batetik, beraz, kontzeptuaren hipertrofia guke, dena indarkeriatzat jotzen duen ikuspegia, eta bestetik, berriz, negazionismo-rik zuhurrena.

Gauza bera gerta daiteke emakumetasunaren definizioarekin ere: mutur batean emakumetasunaren esentzialismo identitarioa guke, eta bestean proiektio inklusiboa, zeinak ahuldu egiten baitu botere-harreman sexisten ikusgaitasuna. Bi muturren arteko tentsioak kalte egin diezaike indarkeria sufritzen duten subjektuei. Hori ekiditeko, beharrezkoa da interseksionalitatearen eta inbrikazioaren kontzeptualizazioan aurrera egitea.

Justiziaren zereginen aurrean eta justizia feminista lortzeko bidean, ezin dira alde batera utzi laguntzarekin, harrerarekin, sendatzearekin, gaitasun feministen inguruko trebakuntzarekin, auto-defentsarekin eta erreparazioarekin lotutako jarduerak. Zeregin horiek, oro har, jardun militantean planteatzen dira, eta zaintza-lanekin oso lotuta daudela ulertzen da.

Indarkeriaren kontzeptua konplexuagotzea (errealitateak eta praktikak gidaturiko ariketa moduan, ez ariketa teoriko gisa) mesedegarria litzateke aurrez aurre dugun egoeran; izan ere, batzuetan, eguneroko aktibismoak eta presak eragindako taktizismoak ez digute hausnartzen uzten, ez eta errealitate askotariko eta konplexuak bistaratzen ere. Ez guke konformatu beharko errealitatea konplexua edo kontraesankorra edo isilarazia dela esanda. Seinala eta azter ditzagun ohiko indarkeria-espazioak: senideak, hurbileko lagunak, kuadrillak, ikastetxeak, espazio misto militanteak, aisialdi- eta festa-eremuak, kirol lehiakorrak, lantokiak, espetxeak eta atxilotze-guneak eta

jendea giltzapean edukitzeko bestelako eremuak, egurats zabaleko lekuak... Halakoetan ikertu behar da zer indarkeria jakin gerta daitezkeen, eta nondik pasatzen den haien ibilbidea.

Espazio horiek emakume* jakinekin gurutza daitezke adinaren, egoera zibilaren, familia-egoeraren, atzeritartasunaren, jardueren, lanaren, desplazamenduen, sareen erabileraren eta abarren arabera.

Halako analisisetan, oso baliagarria da oroitzea eta kontatzea: noiztik, zer mekanismorekin, zergatik isilarazten da, zer motatako indarkeriak, negazionismoa, laguntzak edo enpatiak, indarkeria deitzen ez den baina babesgabetasunaren eta zigorgabetasunaren bidea egiten duen hori, beste emakume batzuen oroitzapenak...

Analisi eta eztabaidekin lotuago dauden planteamendu batzuk seinlatu ondoren, hauxe da ortzi-mugak seinlatzera bultzatzen gaituen indarririk handiena: ikustea nolako antolakuntza-gaitasuna daukan mugimendu feminista honek, nola berrerabiltzen eta sustatzen duen aktibismoa emakumeen* antolakuntza bultzatzeko. Erantzuna irmoa da oso, baina ez hori bakarrik: topaketak, sareak, aliantzak, mobilizazioak eta antolakuntzak kalean daude jada.

2. Lurraldea

Indarkeriak markatutako urtea izan da 2024a. Krisi ekologikoak, 2023ko dossierrean adierazi genuen bezala, sustrai sistemikoak ditu, eta, krisi horri aurre egiteko, makroproiektuen hedapenean oinarritutako bidea hautatu da. Horrek areagotu egiten du lurraldearen eta lurralde horretako bizitzaren aurkako indarkeria.

Energia-krisiaren babesean, energia-enpresa handiek irabazi-markak hausten jarraitzen dute, eta aldi berean ez da benetako neurririk hartzen energia-sistema eraldatzeko. Aurten, Abiadura Handiko Trenaren (AHT) inguruko eztabaidak gure herriaren kartografia xehea eskaintzen digu: Hego Euskal Herriko (aurrerantzean HEH) klase politikoak azpiegitura handien aldeko apustua egiten du, garraio jasangarriko eredua baztertuz, eta Ipar Euskal Herriko (aurrerantzean IHE) klase politiko osoak, berriz, AHTaren aurkako jarrera berresten du.

Biztanleria indarkeria horiek bereganatzen joan dadin, trantsizio ekologikoari buruzko diskurtso jakin bat normalizatzen da: gizartearen eta natuaren arteko dikotomia arrazionalistan zein gorputzen eta lurraldearen arteko deskonexioan oinarritua; eta trantsizio hori bortizki inposatzen da erresistentzia-prozesuak daudenean. Gainera, 2024an mobilizazio ugari izan dira laborantza-sektorean eta landa-eremuan, alor horietan nagusi den egonezin sakonaren erakusgarri, nahiz eta haien salaketetan ez den lurralde-indarkeria zuzenean aipatzen.

2.1. Laborantza-sektorearen interpelazioak

Laborantza-sektoreak mobilizazio ugarirekin hasi zuen 2024. urtea, bai Euskal Herri osoan, bai Europar Batasuneko (EB) lurralde ugarian. Mobilizazio hauek ez dira apaldu urtean zehar. EBren eta Mercosurren arteko itunak, azken asteetan, agronegozio globalarekin loturarik ez duen laborantza-sektore europarraren eta kolektibo sozialen arbuioa eragin du.

Mobilizazioak Nekazaritza Politika Bateratuak (NPB) markatutako testuinguruaren barruan ulertu behar dira. Politika horrek EBren aurrekontuaren % 25 inguru mugitzen du. Oinarrizko gizarte-beharrizan batekin lotuta dagoen arren —elikadurarekin—, enpresa handien eta nekazaritzako elikagaien industriaren zerbitzura dagoen politika bat da, laborantzarako lurren eta laguntza ekonomikoen metatzea bultzatzen duena; gainera, logika produktibista kapitalista bati erantzuten dio, eta horrek ito egiten ditu proiektu lokal eta agroekologikoak.

EBren eta Mercosurren artean duela gutxi sinatu den itunak, zeina negozio handi gisa saldu baitigute inolako disimulurik gabe, are gehiago indartzen ditu agronegozioaren praktika kolonialistak⁴.

Interpelazio hauetan, hiru kezka-arrazoi sortzen zaizkigu⁵. Lehenik eta behin, eta mugimendu agroekologikoa begirada kritiko zabalago bat sartzan ahalegindu den arren, interpelazio horiek, oro har, NP Bren eta EB-Mercosur itunaren baitan egindako aldarrikapen ahuletara mugatu dira (tramite burokratikoak arintzea, beherapen fiskalak eta ingurumenari lotutako araudia malgutzea, prezioen gaineko inpaktu ekonomikoak lortzea...).

Bigarrenik, berdin-berdin jarraitzen dute aitortzarik gabe jada ikusezinak zirenak. Oraindik ere familia-laguntzaren irudia erabiltzen da, eta emakumeak* ikusezinak dira burokrazia eta gestio lanak aipatzean, ez baita haiek halako zereginetan egin duten lan historikoa aitortzen; estali egiten dira lurra zaintzen duten eta politika hauei etekin txiki edo hutsala ateratzen dieten proiektu txikiak; aipatu ere ez dira egiten landa-eremuko zaintza-lanak eta lan horiek beren gain hartzen dituztenak; ez dira izendatzen jornerakoak eta haien eskubide falta; eta ez da salatzen ere, ezustetik gabe, itun berde europearra paper erreka dela.

Hirugarrenik, diskurtso neoliberalak eta eskuin-muturrak nagusitasun handia izan dute bai mobilizazioetan (batez ere Nafarroan) bai Mercosurrekin berriki sinatutako akordioan. Nork izan behar luke agentzia eta zilegitasuna laborantza-sektorearen izenean hitz egiteko? Auzi horrek eztabaida handiak sortzen ditu oraindik. Eskuin-muturraren protagonismoak apropos bultzatzen ditu arbuio-

4 Artikulu honetan irakur daitezke akordio honen aurka egindako salaketa feministak: “Berriz mahaigaineratu dute Mercosur-EB merkataritza askerako akordioa, klima larrialdirik ez balego bezala...”, Argia, Jenofa Berhokoirigoin, 2023ko martxoak 25, <https://tinyurl.com/26th553b>.

5 Protesta hauen balantze ekofeminista bat irakurtzeko, artikulu honetara jo daiteke: “Zerekin egiten dugu amets? Elikagaien merkatu globalizatuan bira egiteaz harago”, Isa Álvarez Vispo eta Mirene Begiristain Zubillaga, Argia, 2024ko uztailak 6, <https://tinyurl.com/2af7nqo3>.

-jarrerak elikadura-sistema agroekologikoa eta lurraldeen eta herrien elikadura-burujabetza babesten dituen aldaketa ororen aurrean.

2.2. Megaproiektuak

2024aren bukaeran, 109 zentral eoliko edo fotovoltaiko daude martxan Hego Euskal Herrian (horietatik % 92,6 Nafarroan) eta beste 202 proiektu izapidetze-bidean (% 75,4 Araban)⁶. Abian edo garatze-bidean dauden makroproiektu horiekin batera, elikadurarekin lotutako proiektuak ere aipatu behar dira, besteak beste Caparrosoko makroetxaldeak, Tuestako makronegutegia, haragi artifiziala ekoizteko Donostiako zentroa eta 4.0. nekazaritza bertikaleko Derioko proiektua; baita itsasertzean eta itsasoan kokatutakoak ere, esaterako Urdaibaiko Guggenheimen proiektua edo Getariako zimarroi makrohaztegia.

Iparraldeak bizi duen turistifikazio azkarrak ere lurraldearen artifizialtzea dakar, Luhusoko, Aiherako edo Marieniako kasuek erakusten diguten bezala. Horiek dira 2024ko erreferenteetako batzuk, baina ez dira ahaztu behar urarekin, mugikortasunarekin eta abarrekin lotutako beste hainbat. Denak dira Euskal Herriak bizi duen makroproiektu-bolada berri honen erakusgarri; erakunde publikoen sostengu handia dute denek (finantzioari, legitimazioari eta baldintzak errazteari dagokienez) eta oso lotuta daude eguneroko bizitzaren beharrianekin.

Makroproiektuak tamaina handiko enpresa-ekimenak dira, inbertsio-bolumen handikoak. Berezikimendia eta landa-eremua berantolatzen dituzte, eta lurra pribatizatzen dute, lurraldeak berenganatuz eta metaketa kapitalista helburu duten dinamikak abiatuz, eskala globaletik hasi eta maila lokaleraino. Lurraldearen aurkako indarkeria-eraketak dira, eta, gu haren parte garela ulertuz gero, lurralde horretan bizi diren gorputz eta bizitzen aurkako indarkeriatzat jo behar dira.

2.3. Trantsizio berde eta digitala

EAEn otsailean onartutako Trantsizio Energetikoaren eta Klima Aldaketaren Legeak eztabaida sutua piztu zuen. Lege horri buruz egin daitekeen balorazioaz harago, 2024an hedatu egin da trantsizio ekologikoa presa handiko prozesu gisa ulertzen duen ikuspegia. Baina horrek ez du ekarri presazko trantsizio horri nola aurre egin adosteko itun sozialik. Makroproiektuak indarkeria-eraketak direla ulertzeko ezintasunaz gain, legitimatu egin da halakoen beharra, eguneroko premiak asetzeko beharrezkoak direla argudiatuta.

6 Artikulu honetatik atera dira datuak: "Araba, sakrifikatu nahi duten alaba?", Estitxu Eizagirre, Argia, 2024ko azaroak 5, <https://tinyurl.com/22aonuky>.

Horren guztiaren ondorioz, agronegozio globalean eta neurri handi batean erakundeek sustatutako makroproiektu korporatiboetan oinarritutako trantsizio bat abiarazi da. Aldi berean, EBtik, Itun Berdearen testuinguruan eta 2030. urtea jomugatzat hartuta, agroekologia faltsutzat jo daitekeen agroekologia bat sustatzen ari da, 4.0. nekazaritza bultzatzen baita, lurrik eta baserritarrik gabea.

Diskurtsoari dagokionez, 2024an iruditu zaigu herria ez dela gai izan kapitalismoak krisi ekologikoari aurre egiteko hartutako bidea zalantzan jartzeko, ez eta Euskal Herriarentzat desberdina izango den trantsizio bat bultzatzeko ere. Elite ekonomikoek eta politika publikoen zati handi batek normalizatutako trantsizioaren nozioak apropos elikatzen du gizartearen eta lurraldearen arteko deskonexio sakona, nahiz eta positiboki baloratu behar diren Hegoaldeko udal batzuen ekimenak, eta Iparraldean beste eredu batzuk dauden politika publikoei dagokienez. Kasu horietako bat Udalbiltzak proposatutako Herri Zaintzaileak ekimena da: eguneroko beharizanei politika publiko lokaletik erantzun nahi dien begirada integralago bat, ekofeminismoaren inguruan ardaztua⁷.

2.4. Erresistentziak

Mugimendu agroekologikoa oso erresistentzia bizia da. NP Bren baitako begirada faltsutuari ihes egiten dion agroekologiak ari gara. Autodefentsa ekofeministaren tresna gisa ulertzen dugu, egunerokotasunarekin lotua: eguneroko elikadura-premiak asetzen ditu eta bizimodu duinak bermatzen. Oso aliantza esanguratsuak daude agroekologiaren eta feminismoaren artean, eta ez dira berriak (Etxaldeko Emakumeak, adibidez, 2015ean sortu zen). Agroekologiak eztabaida irekiak ditu; besteak beste, epe luzeko proiektuen bideragarritasuna eta bizigarritasuna, testuinguru globalaren aurrean aliantza zabalagoak lortzeko beharra edo gizaki diren animalien eta gizaki ez diren animalien arteko harremanaren inguruko galdera, antiespezismoak planteatua. Badira itsasargi gisa balio dezaketen esperientziak. Amillubi da kasu horietako bat, Biolur elkarteak Gipuzkoan abiarazi duen proiektua: 2024an bultzada sozial erabakigarria jaso du mikromezenasgo-kanpaina arrakastatsu bati esker, aliantzak eta proposamen erreal eta itxaropentsuak sortuz.

Agroekologia, dakigunez, lurrarekin eta nekazaritzarekin zuzenean lotutako erresistentzia modu bat da. Ekofeminismoa, berriz, bigarren erresistentzia modu bat da, zeinarekin pertsona asko identifikatzen dena, espazio ekofeministetatik kanpo ere. Azken urteotan ugaritzen ari dira interdependentziaren eta eko-dependentziaren aitortza bikoitzetik abiatzen den autokontzientzia ekofeminista sendotzeko topaketa eta hausnarketak. Espazio horiek, gaur egun ez dauden arren formalki artikulatuta, interseksionalitate politikorako abagune itxaropentsuak dira.

7

Elkarriketa honetan azaltzen da ekimena: "Agurtzane Solaberrieta Mesa: 'Udalei tresna bat eskaini nahi diegu zaintzaren eremuan eraldaketak egiten hasteko'", Gurutze Izagirre Intxauspe, Berria, 2024ko azaroak 3, <https://tinyurl.com/2323tsdu>.

Era berean, 2024an erresistentzia aktibo handia egon da lurraldearen defentsan: makroproiektu energetikoen eta Urdaibain egin nahi den Guggenheim museoaren aurkakoak izan dira mobilizazio nabarmenenak. Horrelako erresistentziak gogor kriminalizatzen dira mozal legea aplikatuz: epaiketak, isunak, identifikazioak... Horren erakusle dira Baztango Aroztegiaren kasua, Arabako Mendiak Aske plataforma eta Kanboko Marienia kasuaren inguruan sortutako Ostia sarea. Kriminalizazioak kriminalizazio, ordea, erresistentzia hauek aliantzak sortzen jarraitzen dute, eta mobilizazioak antolatzen dira euskal lurralde osoan. Hala eta guztiz ere, onartu behar da gaur egun dagoen erantzuteko gaitasuna maila ez dela alderagarria euskal lurraldea sufritzen ari den indarkeria-oldearen neurriarekin. Hedabideetan unean uneko arreta lortzen duen arren, nekez bihurtuko da sistemarentzako eta sistema elikatzen duen kapitalismo berde digitalarentzako mehatxu.

Azkenik, aipatzekoa da nola ari diren ugaritzen energia-sorkuntza eraldatzeko premia larriari maila lokal eta komunitariotik erantzuten ahalegintzen diren kooperatiba eta energia-komunitateak. Dinamika horren fruitu gisa, Udalbiltzak prozesu bat abiarazi du komunitate horien artean sinergiak eta kolaborazioak ahalbidetuko dituen egitura bat sortzeko⁸.

2.5. Ortzi-mugak

Eskubide kolektiboen aldeko apustua azpimarratu genuen jada 2023ko dosierrean. Apustu horretan sakonduz, garrantzi berezia hartzen du elikadurarako eskubide kolektiboak. Gero eta indar handiagoz ulertzen da eskubide hau elikadura-burujabetzarekin lotuta dagoela, eta lurra eta lurraldea izateko eskubidearekin⁹.

Elikadurari ikuspuntu feminista batetik begiratzuz, gogor salatzen dugu eskubide hau ukatzen zaiezen artean emakumeak* eta migratzaileak direla gehiengoa. Eta elikadura prozesu aktibo bat dela ulertzen dugu, ikusezintasunera kondenatutako hainbat eta hainbat lanen gainean sostengatzen dena, eta izaera zirkularra duena, etxeek ixten dutelarik elikadura-sistemaren zirkuitua.

Azkenik, ulertarazi nahi dugu sabelak betetzea eta elikatzea ez direla gauza bera. Elikadura-eskubidearen aldarrikapenari esker, elikadura-pobreziaren salaketa (eta begirada asistentzialistaren eta pobrezia hori sufritzen dutenen kriminalizazioaren salaketa) ez da mugatzen jateko eskubidearen eskakizun hutsera; aitzitik, eskakizun horretatik, pobrezia hori eragiten duten elikadura-sistemen eta sistema sozioekonomikoen inguruko eztabaida zabalagoak irekitzen dira.

8 Prozesu horri buruz: "Udalbiltzak energia komunitateak elkartuko dituen bigarren mailako sarea eraikiko du", Naiz, 2024ko azaroak 25, <https://tinyurl.com/2aoau62g>.

9 Horren erakusle dira 2024ko azaroaren 11n eta 12an Bizilur elkarteak Bilbon antolatutako "ELIKATU ALA JAN?" nazioarteko jardunaldiak, elikadura-eskubideari buruzkoak (<https://tinyurl.com/28d7eaae>). Liburu hau ere kontsultatu daiteke: ¿Qué comen las que mal comen en la CAPV?, Isa Álvarez, Ruth Herrero, David Lopetegui, Inurri Oianko, 2024, Baladre eta Bizilur.

Eraldaketa ortzimugarako bidean, bigarren osagai bat baserritartze sozialaren aldeko apustua da. Ez da osagai berria, baina indarra hartu du 2024an. Prozesu honek egungo hirizentrismoaren kontzientzia hartzea eskatzen du, eta erdigunean jartzea nekazaritza-eremuak eta haietan bizi direnak. Lurraldea bizitzarekin eta gorputzekin birkonektatzea ere eskatzen du, ez emakumea eta natura berezko lotura dutela jaso dezaken begirada esentzialista batetik, baizik eta gure eko-dependentsiaren aitortzatik. Euskal Herri ekofeminista baten aldeko apustuan, birkonexio honek herri-nortasunaren oinarrian egon behar du. Burujabetza kolektiboa bada eta lurraldearekin dugun harreman kolektiboaren garrantzia ulertzen badugu, gure Burujabetza Ekofeminista lurralde horrekin dugun harremanaren araberakoa izango da. Birkonexio honetatik, agerian geratzen da lurralde-indarkeria gorputzen aurkako indarkeria dela, eta euskal herri gisa dagokigun burujabetzaren aurkakoa.

Azkenik, onartzen dugu eztabaida ireki bat dugula. 2023ko dossierrean, larrialdi klimatikoaren izaera sistemikoa azpimarratzen genuen, eta planteatzen genuen larrialdi hau ikuspuntu ekofeminista batetik lantzeko ezinbestekoa dela trantsizio ekologiko huts bat baino harago doan zerbait dela ulertzea. Premiazkoa da krisi ekosozialari aurre egiteko egiturazko eraldaketa bat abiaraztea, austeritate informatu eta partekatu batean oinarrituko dena, eta, aldi berean, oinarritzko eskubideak kolektiboki bermatuko direla ziurtatuko duena. Eta argi izan behar dugu zer-nolako lurraldetik egin behar diogun aurre erronka bikoitz horri: gaur egun, gure lurraldearen egitura sozioekonomikoa ekologikoki jasanezina da, guztiz kolonialista, eta inola ere ez burujabea energiari eta elikadurari dagokienez. Egin nahi dugun eraldaketa honek demokratikoki erabakia eta planifikatua izan behar du.

Honaino, abiapuntu komunak. Hortik aurrera, eztabaidak; sutsuenak makroproiektuen ingurukoak: Proiektu ustiatzaile guztiak arbuiagarriak dira? Badira nolabaiteko neurria duten proiektuak baldintza jakin batzuetan onargarriak izan daitezkeenak edo izan behar dutenak? Zein lirateke baldintza horiek? Zer espazio soziopolitiko sortu behar ditugu erabaki eta planifikazio horien adostasun-lerroak definitzeko?

Onartu behar dugu eztabaida horri heltzeko berandu gabiltzala; izan ere, normalizatzen hasia da jada auzi hori ebazteko modu jakin bat, aipatutako makroproiektuetan oinarritua, demokratikoki eztabaidatu gabea. Eta dagoeneko minak ere sortu zaizkigula ere onartu behar dugu, prozesu honetan iritzi kontrajarriak baititugu, eta espazio oso desberdinatan kokatuak gaude: batzuk botere, zilegitasun eta ikusgaitasun handiagokoak; beste batzuk normalean zigortuak. Eztabaida ireki eta premiazko honi heltzeko baldintzak zein izan litezkeen galdetu behar diogu geure buruari, eta urratsak ematen hasi.

3. Gerrak eta gatazka armatuak

Indarkeriaren eragina kontuan hartuz begiratzen badiogu 2024ari, ohartzen gara litekeen eta indarkeriarik hilgarri eta suntsikorrena islatzen dutela aurtengo gerrek eta gatazka armatuek. Koiunturaren azterketa honetara ekarri nahi dugu egoera hori, susmatzen hasita baikaude gerren paradigma modu kezkarria ari dela larriagotzen, hala hitz egitea zilegi bazaigu. Populazio zibilak sarraskitzea, lurraldeak birrintzea eta bizitza bere adierarik sakonenean suntsitzea oso fenomeno nabarmenak dira orain. Israel egiten ari den genozidio-gerrari begiratzea besterik ez dago, eta horretarako erabiltzen ari den armamentu sofistikuari. Eremu horren gerrifikazioa ere oso elementu kezkarria da, gerra beste lurralde mugakide batzuetara zabaltzen ari baita, edota kontrako interes geopolitikoak dituzten herrietara.

3.1. Testuinguruaren azalpena

Egoera globala bistartzeko, azpimarratu dezagun lehenik gatazka armatu asko eta asko ez direla halakotzat aitortzen eta, ondorioz, eragiten dituzten kalteak ez direla datu globaletan agertzen. Besteak beste, hor daude erregimen diktatorialek zuzenduriko gobernuak, biziki militarizatuak eta guztiz autoritarioak. Halako gobernuek ezartzen dituzten errepresio-politika gogorrek giza eskubiak urratzen dituzte, horretarako indar militar eta paramilitarrak erabiliz.

Mundu-mailan, gatazka armatuen kopurua handitzen ari da, baita haien heriotza-tasa eta suntsiketaren gaitasuna ere. Munduan, estatuekin lotutako 59 gatazka armatu daude 34 estatutan, eta 75 gatazka, berriz, talde armatuen artean¹⁰. Eremuka aztertuz gero, Afrikan gertatzen dira gatazka armatu guztien ia erdiak (% 47), baita bortiztasun handikotzat jotzen direnen erdia baino gutxiago (% 42). Ukrainako eta Palestinako gerrek eta Ekialde Hurbilerantz izaten ari diren hedatzeak oso modu nabarmenean eragiten diote Europako kontinenteari.

Gastu militarrek eta armaden aurrekontuak ere modu kezkarria ari dira gora egiten, estatuen ekonomiak oso txikiak izanda ere. Datu adierazgarri moduan, aipa dezagun Europako 43 herrialdeetako 39k beren gastu militarra emendatu zutela. Europako gastua % 16 hazi zen orotara, eta hazkuntzarik nabarmenenak Ukrainakoa (% 51) eta Errusiakoa (% 24) izan ziren¹¹.

Migrazioak eta desplazamendu behartuak dira beste funtsezko elementu bat. Iheslarietako Nazio Batuen Goi Mandataritzaren arabera, 110 milioi pertsona daude leku batetik bestera aldatzera behartuta gerrengatik edota giza eskubideen urraketa oso larriengatik, bai estatu baten mugean

10 2023ko datuak, Peace Research Institute Oslo erakundeak 2024an argitaratuak (Rustad, Siri Aas, Conflict Trends: A Global Overview, 1946–2023, PRIO, <https://tinyurl.com/26uatq3e>).

11 SIPRI, 2024. Armaments, Desarmaments an International Security. Resumen en español, SIPRI eta FundiPau, 2024, <https://tinyurl.com/248ofebw>.

barruan, bai beste herrialde batzuetara¹². Israelen kasuan, gainera, lekualdatzea ez da gerraren ondorio bat, gerraren helburua baizik, populazio arabiar-palestinarra kanporatzea eta/edo deuseztatzea baitu xede Israelek, hala lurraldea bereganatzeko.

Horrelako desplazamendu behartuen ondorioz, murriztu egiten dira migratzaileen eskubideak, eta hazi egiten dira erreakzio arrazista, xenofobo eta matxistak. Babeslekuak ez dira toki seguruak, eta lekualdatzeek indarkeria eta heriotza ugari eragiten dituzte. Eta halako lekuetatik igarotzen dira emakume gehienak beren senideekin. Gerra indarkeria da, haren helburua kapitalaz jabetzea baita: lurrak, energia-iturriak, ura, posizio geoestrategikoak. Horrelako gatazkak borroka neoliberal eta geopolitiko baten testuinguruan ari dira gertatzen. Ekar dezagun gogora Rosa Luxemburgek zioena: kapitalaren metaketa-fase oro eskuz esku doa militarizazioaren eta indarkeriaren hazkuntza-fase batekin.

Populazio zibilaren aurkako erasoak esponentzialki ari dira hazten, eta migrazio behartuak eragiteko erabiltzen dira. Populazio zibila diogunean, beren habitat, lur, etxe, eskola, ospitale, zerbitzu publiko eta abarretan bizi diren pertsonez ari gara.

Balio eta printzipioen alorrean, militarizazioa eta balio edo desbalio militarrek nabarmen ari dira hedatzen mundu-mailan. Hain nabarmen ere, ezen, zuzenean gerran ez dauden herrialdeetan, auzitan jartzen eta are erreprimitzen ari baitira elkartasunaren, feminismoaren, bakezaletasunaren, antimilitarismoaren, laguntza humanitarioaren eta sorospenaren aldeko balioak.

3.2. Gerrek emakumeen* aurkako indarkerian duten eragina

Hona hemen Nazio Batuen Erakundearen lerroburu bat: “Gatazka armatuetan hildako emakumeen proportzioa bikoiztu egin zen iaz 2022ko datuekin alderatuta: emakumeak izan ziren gerran hildako pertsona guztien % 40. Gatazkekin erlazionatutako eta NBEk egiaztatutako sexu-indarkeria kasuek, berriz, % 50 egin zuten gora”¹³.

Gerren zuzeneko ondorioen artean, emakumeen* aurkako sexu-indarkeria da mugimendu feministak historikoki gehien landu duen gaietako bat. Gaur egun, hainbat herrialdetan saiakerak egiten ari dira gatazka armatuetan gertatzen den ugalketa eta amatasun behartua emakumeen eskubideak urratzen dituen delitu beregaintzat hartua izan dadin.

12 Escola de Cultura de Pau, Alerta 2024! Informe sobre conflictos, derechos humanos y construcción de paz, Barcelona: Icaria, 2024, <https://tinyurl.com/28y2wb2k>.

13 “La proporción de mujeres entre los muertos en conflictos se duplicó en 2023”, Naciones Unidas 23 de octubre de 2024. Nota de prensa sobre Informe del Secretario General. Las mujeres y la paz y la seguridad, Consejo de Seguridad, S/2024/671, <https://tinyurl.com/24yx5rrc>.

Migrazio behartuek beren berariazkotasuna dute emakumeen* eta nesken ihes- eta babes-bal-dintzetan. Askotan bortxaketen eta erasoen jo-puntu izaten dira, baina, gainera, halako egoeretan gertatu ohi dira pertsonen trafiko, bahiketa eta prostituzio behartu gehien.

Gatazka armatuetan, balio militarista eta patriarkalen gorespenak areagotu egiten du generoen arteko bereizketa, eta desagerrarazi aniztasuna. Rol maskulinoa eta rol femeninoa guztiz bereizten dira, eta malgutasunik gabeko ikuspegi binario batetik funtzionatzen dute. Eskubide Ekonomiko, Sozial, Kultural eta Ingurumenekoak (EESKI, DESCA gaztelaniaz) ere desberdin aplikatzen dira genero-menderakuntzaren ondorioz.

Gerrek eta gatazkek ibilbide eta norabide jakin bat izan ohi dute: gizartea prestatzen eta militarizatzen hasten da lehenik, gatazka bera lehertzen da ondoren eta azkenik negoziazioaren unea edo gatazkaren amaiera iristen da, armistizio edo bake deituriko egoera. Hiru fase horietan, emakumeei, oro har, rol femeninoa guztiz kontserbadoreak egozten zaizkie. Normalean, beren eginkizun tradizionalenetara behartzen dituzte emakumeak gerra-garaian: zaintzaile, ama eta emazte izatea, erretagoardian egotea eta familiak mantentzea, ekonomia ahulak sostengatzea, ospitaleetako zereginak eta lan humanitarioak egitea... Etsaien aldetik ere jasan ditzakete errepresaliak, erasoak, bortxaketak, prostituzio behartuak edo amatasun derrigortuak.

Bakea lortzeko negoziazioen fasean, gatazkaostetik guztiz baztertuak izaten dira emakumeak. Genero-dinamiken inertzien ondorioz, negoziazio horiek gizonen, armaden, berreraikuntzako enpresarien eta politikarien esku geratzen dira. Gatazkaosteko eta elkarbizitza berreskuratzeko fasean, ezinbestekoa da genero-ikuspegi bat izatea eta emakumeek* beren aldeko eskakizunak eginez aktiboki parte hartzea. Eginkizun hori emakumeen* elkarteek baino ezin dute gauzatu, haiek baino ez baitakite gauzatzen.

Hori esanda, ez dugu ahaztu nahi badirela emakumeak armadetan sartzen direnak eta matxindetan parte hartzen dutenak. Baina nabarmendu nahi dugu gizonak modu unibertsal eta behartuan mobilizatzen direla gerrarako beren bizitzako adin-tarte zabal batean, eta emakumeek, aldiz, oso kasu bakanetan hartzen dutela parte. Hori esatea ez da emakumeen parte-hartze eza naturalizatzea, emakume izatea bakezale izatearekin parekatzen duten argumentu esentzialistek egiten duten bezala.

3.3. Feministak gerraren kontra: ortzi-mugak

Mobilizazio antimilitarista eta bakezaleek tradizio handia dute Euskal Herrian. Hor ditugu, esaterako, NATOren aurkako borrokak, Greenham Commonen misil nuklearrak ezartzearen aurkakoak, armagintzaren aurkakoak, Jugoslavia ohiko gerraren kontra eta bakearen eta elkartasunaren alde antolatutakoak. Gure genealogiari dagokio, halaber, aurreko mendearen bigarren erdian Latinoamerikan izandako hainbat gatazka eta gatazkaostetako elkartasun-borroketa parte hartzea.

Orain esan liteke tradizio hau, neurri handi batean, gelditu egin dela mobilizazio feminista autonomo moduan. Gazako gerraren aurka mobilizazio ikaragarria antolatu da, baina mugimendu feminista internazionalista, antimilitarista eta bakezalea ez da parte aktibo zehatz eta autonomorik hartzen ari. Gerra bera hain da bortitza, isilarazi egiten baititu aniztasun-ahotsak.

Une honetan, gerraren aurkako jarrera feministak berreskuratzea dugu xede, mugimendu horiek ikusaraztea, zabaltzea, eta geure aktibismoari berrekitea hainbat parametro nabarmenduz:

- Gerren, patriarkatuaren, militarismoaren, kapitalismoaren eta kolonialismoaren arteko harreman estua.
- Indarkeria matxistak eta sexu-indarkeriak gatazketan eta testuinguru militarizatuetan duten munta ikaragarria. Horren barruan daude babeslekuak ere, non beste indarkeria batzuk gertatzen baitira.
- Emakumeek* eta emakume-elkartek gatazken konponbideetan eta bake-prozesuetan duten parte-hartze aktiboa.
- Gatazkan dauden herrialdeetan emakume*-elkarteen bidez txirikordatzten den elkartasun feminista.
- Estatuak mundu osoko gerretan eta segurtasun-krisian duten parte-hartzea eta erantzukizuna salatzea (gerrak hemen hasten dira). Era berean, euskal enpresek eta armagintzak gerretan eta prozesu berkolonizatzaileetan duten erantzukizuna bistaratzea.
- Euskal gatazkaren azterketatik egiten joan diren askotariko proposamen eta eztabaidak ere garrantzitsuak dira. Nabarmentzekoa da, esaterako, justizia feministari buruzko hausnarketa, gerora Euskal Herriko IV. Jardunaldi Feministetara eraman zena.

Jarduera, trebakuntza, eztabaida eta solasaldi horiek guztiek ez dute behar besteko oihartzunik izan gure testuinguru sozialean, eta beharbada merezi du horretaz hausnartzea. Izan ere, ikuspuntu feministak ez dira jasotzen oro har diskurtso eta mobilizazioetan, eta, ondorioz, ez dira ezagutzen ez eztabaidatzen. Geure buruari galdetu beharko genioke zeri zor zaizkion erantzun autonomo bat emateko zailtasunak eta oihartzunik eza.

Borroka feminista beregainik ez izatearen arrazoietakoa bat errelebo falta izan daiteke, borroketan ez baita belaunaldien eta antolakundearen arteko erreleborik egon. Ohartu gara elkarte eta erakundeetan bultzatzen ziren militantzia-eredua eta balioak ez direla jarraipen handirik izaten ari.

Jakina, badakigu feminismo internazionalista, solidarioa, gerraren aurkakoa, antimilitarista, antirrazista, bakezalea batzuetan, ez dela pentsamendu nagusia elkartasun-ekintzak kriminalizatzen

dituen jendarte honetan. Zaila da halako pentsamendu bat garatzea gerrak eta babes-eskubiderik gabeko desplazamendu behartuak sortzen dituen testuinguru sozial batean.

Errealitate horrek ez du auzitan jartzen, noski, gerra-politikei eta gerrei berei ematen ari zaien erantzun zabala. Baina azpimarratu behar da erantzun hori aldatu egiten dela gatazkaren eta garaiazen arabera. Ez du esan nahi, ezta ere, aldarrikapen feministarik egiten ez denik, hain luzaz landutako mobilizazio bateratuak asko zor baitio diskurtso propioari. Ekarpak handiak egin dira zentzu horretan. Besteak beste, lan handia egin da gatazkaren eta haren diskurtsoen ondorioak sufritzen dituzten emakumeak* bistaratzeko, feminista askok hartu dute parte mobilizazioetan, emakumeek* iraganleku eta babeslekuetan jasaten dituzten eskubide-uraketak salatu dira...

Esan beharra dago, hala ere, erantzuna desberdina dela gerraren edo gatazkaren arabera. Gaian gehiago sakondu gabe, aipa dezagun zein modu desberdinetan erantzun duen oro har gizarteak Ukrainaren inbasioaren aurrean eta Gazako gerraren eta genozidioaren aurrean. Palestinarekiko elkartasunezko mugimenduen lotura historikoak, hain garrantzitsuak eta hain estuak, lehen aipatutako genealogia horren barruan ulertu behar dira.

Esku-hartzeari eta diskurtsoari dagokienez, finka daitezke zenbait mugarri feminismo internazionalista, deskolonial eta arrazista batetik lantzen ari diren jarrera eraldatzaile batzuk azpimarratuz. Euskal Herrian bizi izan ditugun gerren eta erbesteen oroimenak, bai eta gertaera horiek gaur egungo gerrekin izan ditzaketen loturak ere, errelebo-hari bat abiaraz dezakete. Euskal diaspora-tan bada aski esperientzia eta ezagutza hemen bizi diren diasporarekin loturak egiteko. Sexu-indarkeriak jasatea, gerra-eremuetako emakumeen* sexu- eta ugalketa-eskubideak urratzea, tortura sexuala gerra-arma gisa erabiltzea, emakumeen* gorputza borroka-eremu eta gerra-harrapakin gisa erabiltzea, gerraren ondorioz jendea migratzera behartzea, gatazka armatuetan seme-alabak galtzea... Halako gertaerek gure borroka zuzentzeko ildo nagusi gisa balio diezagukete, bai eta geure erresistentzia indartzeko eta babesleku solidarioak sortzeko ere.

4. Eskuin-muturra

Europako Parlamenturako hauteskundeetako emaitzek islatu dute beharbada argien eskuin-muturrak 2024. urtean izan duen gorakada¹⁴. EB osoan orokortutako igoera honek Ipar Euskal Herriko lehenengo indar bihurtu zuen eskuin-muturra. Gorakada hori legebiltzarrerako hauteskundee-tan gertatu zen: eskuin-muturrak hirugarren indarra izatea lortu zuen Iparraldeko hiru barrutietan.

14 "Eskuin-muturra irabazle Ipar Euskal Herrian eta PSOE Hego Euskal Herrian, EH Bildu gora eta EAJ amilduta", Zigor Olabarria Oleaga, Argia, 2024ko ekainak 10, <https://tinyurl.com/2ybfqz9s>.

Hego Euskal Herrian, datu horietatik oso urrun geratu arren, eskuin-muturrak bikoiztu egin zuen bere bozka kopurua Europako hauteskundeetan. Eta Euskal Herritik kanpo ere igoera nabarmenak izan zituen: bereziki aipatzekoa da Austriaren kasua, eskuin-muturrak hauteskundeak irabaztea lortu baitzuen irailean, Bigarren Mundu Gerratik lehendabiziko aldiz. Era berean, Donald Trumpek AEBetako presidente-postua berreskuratu zuen azaroan, eta Milei ere indarra hartzen joan da Argentinan¹⁵. Nola ulertu prozesu hori?

4.1. Aurrerakadaren arrazoiak

Eskuin-muturrak hauteskundeetan izan duen aurrerakada indartsu hau bereziki kezkarria gertatzen bada ere, hauteskundeetatik askoz harago doan fenomeno gisa ulertu behar dugu¹⁶. Hazten ari den sare-egitura bat da, hainbat erakundek eta espazio ekonomiko, juridiko, politiko, sozial eta kulturek osatua. Ipar Euskal Herrian, Fronte Nazionalak iragarri berri du hautagai lokalekin aurkeztuko dela udal hauteskundeetara (eta ez kanpotik etorritako hautagaiekin, orain arte bezala); horrek argi erakusten du badagoela egituratzen hasia den mugimendu bat, bozkez harago.

Eskuin-muturra osatzen ari den sare honek kanpotik ere izan du bere eragina erakundeetan; horren erakusgarri da, esaterako, EAEn diru-sarrerak bermatzeko errentetan egon litezkeen ustezko iruzurrak modu anonimoan salatzeke ireki berri den postontzia. Eta indarkeria erabiltzeko berezko moduak ere baditu sare honek; adibiderik argiena, beharbada, manosfera dugu, “misoginian eta antifeminismoan oinarritutako foro, webgune eta edukien multzoa”¹⁷.

Eskuin-muturra ekosistema moduan ulertzeko, memoria historikoa kontuan hartuko duen ikuspuntu bat behar dugu. Horrela, esaterako, Hego Euskal Herrian ezin dugu ahaztu trantsizio delakoa faltsuki baino ez zela itxi: giza eskubideen urraketak ez ziren aitortu; arduradunek botere ekonomikoaren jabe izaten jarraitu zuten; eta zutik mantendu zen gaur egun eskuin-muturra elikatzen duen egitura guztia (segurtasun-indarrak, ikastetxe pribatuen sarea eta abar).

Aurrerakada hau hainbat eta hainbat faktoreri egotzi ohi zaio. Horien artean, bi nabarmenduko ditugu. Batetik, bizitzaren prekarizatzeko-prozesuak (aipatu genuen jada 2023an) urritasun- eta beldur-sentsazio orokor bat eragiten du, eta horrek erraztu egiten du irtenbide baztertzaileren arrakasta. Bestetik, gaur egun agerikoagoak dira proposamen liberalaren funtsezko kontraesanak: berdintasuna ez da gauzagarria sistema honetan. Horretaz ohartzeak, aldi berean ez baldin bada klase-kontzientziarik hartzen, eskuin-muturrarekin identifikatzera eraman ditzake asko, eskuin-

15 Eskuin-muturrak Euskal Herrian eta Europan duen indarrak, Talaia 17: eskuin-muturra, Ipar Hegoa Fundazioa, <https://tinyurl.com/26eabkpm>.

16 Era berean, ezin ditugu bistatik galdu abstentzioak utzitako datu altuak: Europako hauteskundeetan, ia % 50ekoa izan zen Euskal Herriko zazpi lurralde historikoetan.

17 Horrela definitzen du Asier Arizkorretak “Feminismoaren aurrerapausoen aurkako erreakzioa” artikuluan, Isabel Jaurena, Berria, 2024ko azaroak 24, <https://tinyurl.com/27pvsyqm>.

-muturrak antielitizat aurkezten baitu bere burua. Bi prozesu gurutzatu horiek gero eta indar handiagoa ari dira hartzen, eskuin konbentzionala eta hedabideak zuhurki arduratu baitira ultraeskuinaren normalizaziorako lurra prest uzteaz.

Batzuetan, planteatu izan da emakumeen* bozkak hauteskunde-dike bat eraiki ote dezakeen eskuin-muturraren aurrerakadaren aurrean. Galdera hori ez zaigu egokia iruditzen. Egitekotan, begirada intersektional batetik egin behar da: zein emakume* dira edo izan daitezke erresistenteagoak eskuin-muturraren aurrean? Baina, hortik aurrera, emakumeei* sufragio aktiborako eskubidea ukatzeko historikoki erabili den argumentuaren ifrentzua da nolabait auzi hau: emakumeek bozkatzaren badute, aitorleak esaten duena bozkatzeko dute. Salbatzaileak edo errudunak: emakumeei* dagokiena baino ardura handiagoa emateko bi modu historiko.

Dikotomia horretatik harago, egia da gero eta emakume* gehiago kokatzen direla marko horretan. Eta, hori ulertzeko, generoaren ikuspegitik aztertu behar ditugu lehen aipatutako puntuak. Hertsadura patriarkaletatik kanpo hautatzeko askatasuna azpimarratzeak, askatasun hori merkatu-arrazionaltasunak zuzentzen duen testuinguru batean gauzatu behar denean, bakardade- edo porrot-sentimendu sakon bat eragin dezake. Era berean, sexu-askatasunaren ideiak, desira maskulinoa nagusi den testuinguru batean, autoestimu-arazo handiak sorraraz ditzake emakume* askorengan. Hauxe da geure buruari egin behar diogun galdera: izan zenbait diskurtso edo praktika feministatan akats gisa uler ditzakegun kontu batzuen ondorioz, izan koloretako neoliberalismoaren promesen faltsutasunagatik, hainbat emakumek* ez ote duen eskuin-muturrean segurtasuna eta konpainia bilatzen generoak markatutako ziurgabetasun-sentsazioaren aurrean.

4.2. Feminismoaren aurkako erreakzioa?

Aipatu dugu ezin dugula eskuin-muturraren gorakada hauteskunde-fenomeno batera murriztu. Era berean, ezin dugu fenomeno bakartzat jo, ezta lurralde bakoitzaren berezitasunak aintzat hartu gabe ulertu ere¹⁸.

Espainiar estatuan, hauteskundeetako eskuin-muturrak lidergo maskulino argia du, oso histrionikoa da feminismoaren aurkako diskurtsoan eta argi eta garbi negazionista indarkeria matxistari dagokionez. Frantses estatuan, aldiz, hauteskundeetako eskuin-muturrak nolabaiteko modernizazio ideologikoa izan duela esan dezakegu: lidergo femeninoak bultzatzen ditu; ez du sexu- eta ugalketa-eskubideen aurkako jarrera irekirik erakusten, ezta sexu- eta genero-aniztasunaren aurkakorik ere; eta esfera publikoan emakumeen defentsaren aldeko eta indarkeria matxistaren aurkako jarrera agertzen du.

18 Galdera horren inguruan, artikulu hau irakur daiteke: "Genero aferak, egungo politikaren erdigune, ezker zein eskuin", Mikel Garcia Martikorena, Berria, 2024ko abenduak 11, <https://tinyurl.com/277wtejw>.

Zer esan nahi du horrek, eskuin-muturrak askotarikoak direla, eta batzuk adeitsuagoak direla feminismoarekiko? Ez dugu uste. Denek instrumentalizatzen dituzte feminismoa eta emakumeak*. Lidergo femeninoak errentagarriak gerta daitezke hauteskundeen testuinguruan eta alor sozialean, politikoki zuzenagoa den ultraeskuin bat marrazten dutelako.

Baina erabilera hori modularra da, testuinguruaren berezitasunen arabera. Ez frantses estatuan, ez Ipar Euskal Herrian, feminismoa ez da kokatzen Hego Euskal Herriko agenda sozial eta politikoan daukan maila berean; ez da Hegoaldean bezain hegemonikoa. Hala, espainiar estatuan feminismoa etsaitzat jotzen duen erreakzio bat sortu da, ez ordea Iparraldean.

Instrumentalizazio horrek, lurralde guztiei erantzuten dienez, denentzat balio duen proiektu bat ahalbidetzen du, aniztasun askoz txikiagokoa. Proiektu honetan, bi elementu nagusi nabarmen-duko genituzke.

Batetik, epe ertainera, oso proiektu kontserbadorea da, familia tradizionalaren irudiaren gainean sostengatua, emakumeen eta gizonen arteko desberdintasunak naturalizatzen dituena eta balio femenino tradizionalak goستن dituen. Etxean zaintza-lanez arduratuko den norbait egongo dela ziurtatzea ezinbestekoa da gaur egungo testuinguruan, non pribatizazioak eta murrizketak baitira nagusi, non bizitza eta lan-baldintzak prekarizatzen ari baitira eta zaintza-krisia areagotzen. Motibazio ekonomiko argi batek lotzen ditu, beraz, kapitalismo heteropatriarkala eta eskuin-muturra.

Bestetik, emakumeak indarkeriatik babesteko egiten omen den ustezko defentsa (diskurtso horretan, indarkeria hori ez da matxista, ezkontideen artekoa edo familia barrukoa baizik, batetik, eta herritarren segurtasun ezarekin lotua, bestetik) begirada kezagarriki arrazista batetik planteatzen da. Ez dira inolaz ere emakumeen eskubideak defendatzen; aitzitik, emakumeak instrumentali-zatu egiten dira, modu nabarmenean gainera, horrela beste biolento bat eraikitzeke, eta haren aurrean babestea beharrezkoa dela aldarrikatzeko: beste hori gizon migratzaileek osatzen dute, eta bereziki gizon musulmanek (migratzaileek nahiz bertakoek).

Beraz, emakumeak babestu behar direlako diskurtsoa erabiliz, moralki hobeak diren balioak defendatzen dituen komunitate zuri baten iruditeria eraikitzen da, eta nazio-proiektu guztiz eta zeharo arrazista bat bultzatzen da, supremazismo zurian eta islamofobian oinarritua.

Azkenik, azpimarratu behar da ustezko modernizazio ideologiko hori, hauteskunde-garaietan agertzen dena, ez dela nagusi eskuin-muturraren sare osoan, non jarrera antifeminista argiak dituzten agente eta hedabideak baitaude. Hor gardentasunez ikusten dira aurrerapauso feministen aurkako erreakzio gisa sortutako hainbat fenomeno. Horien artean, lehen aipatutako manofera: oro har feministen eta bereziki militante feminista ezagunen aurkako eraso-estrategia eta artikulazio sistematikoa.

4.3. Ortzi-mugak

Premiazkoa da ulertzea Euskal Herria ez dela oasi bat eskuin-muturraren aurrean, baizik eta eskuin-muturra iritsia dela jada gurera, hauteskundeetako fenomeno gisa ez ezik, baita eta batez ere ekosistema moduan. Eskuin-muturra gogor ari da eskuinerantz bultzatzen Euskal Herri osoan posiblea eta politikoki onargarria denaren muga.

Hala eta guztiz ere, Hegoaldean eta Iparraldean bada arkitektura soziopolitiko bat aukera ematen duena beste bide batzuetatik bideratzeko krisi multidimentsionalaren ondoriozko ziurgabetasun- eta babesgabetasun-egoerak sortu duen arbuio-sentimendua sistemarekiko. Euskal Herrian, arbuio hori hainbat bidetatik gauzatzen da: feminismotik, beste mugimendu sozial batzuetatik, sindikalismotik, ezkerreko alderdietatik... Lurraldearen defentsaren izenean egiten da arbuio hori (dosier honetan dagokion atalean ikusi dugun bezala).

Premiazkoa da sare hori zaintzea, lurraldearen ikuspegitik lantzea eta haren izaera demokratikoa sakontzea, baita eskubideen defentsarako ortzi-muga bat sortzea ere, bizi-baldintzen prekarizazioari erantzungo diona. Ultraeskuina ez dadin ihesbide bihurtu, ezinbestekoak ditugu itxaropenerako beste ortzi-muga batzuk, baita horiek defendatu eta hezurmamituko dituen sare soziopolitiko trinko bat ere.

5. Ondorioak

5.1. Indarkeria sistemikoak hartzen dituen formen berrordenamendua

Lau ardatzen inguruan harilkatu dugun analisi honek indarkeria esplizitu edo zuzenak izan duen gorakada orokortua ikusarazteko balio izan digu. Gerrena eta gatazka armatuena da kasurik gordinena. Baina lurralde-indarkeriaren hedatzeaz ere hitz egin dugu, eta esan dugu ezen indarkeria matxista, areagotu nahiz ez (datu-dantza), jasanezina dela... Indarkeria, harreman mota gisa, bizitzen ari garen gorabehera koiuntural guztietan ageri baita. Eta indarkeria hori bereziki da nabarmena sistemak limurtu nahi ez dituen pertsonengan, gutxiago axola duten bizitzetan, heriotzara apropos bideratzen direnengan, nekropolitikaz hitz egitean salatu ohi den moduan.

Baina, indarkeria esplizituaren areagotzea biziki kezkarria bada ere, ezin dugu bistatik galdu haren ondoan badirela indarkeria inplizitua eragiten duten beste egoera batzuk. Krisian dagoen sistema biozidak bi indarkeria motak erabiltzen ditu beti bere burua iraunarazteko. Bikoitza da gure salaketa: indarkeria sistemikoa berrordenatzen eta forma esplizituenetarantz lerratzen ari da, baina aldi berean biolentzia inplizitua gauzatzeko beste modu batzuk erabiltzen.

Berrordenamendu hori ulertzeko, zenbait auzi arreta bereziz aztertu ditugu. Trantsizio berde eta digitalaren diskurtsoaren legitimazioak lurralde-indarkeria ezinbestean onartzea dakar berekin.

Normalizazio hori aski ez denean, zuzeneko erasora jotzen da, protestak kriminalizatuz. Eskuin-muturraren zati baten modernizazio ideologikoak moderazio- eta legitimotasun-berbiz bat ematen dio berez guztiz arrazista eta kontserbadorea den proiektu bati. Aldi berean, eskuin-muturraren beste zati bat sendotu egiten da, eta erreakzio oldarkorrak izaten ditu feministen aurrerapausoen aurka eta, bereziki, indarkeria matxisten kontrako borrokaren alorrean izandako lorpenen aurka. EBn barru-barruraino sartuta dagoen diskurtso militaristak legitimatu eta elikatu egiten ditu gerrak. Aldi berean, ikusezin jarraitzen dute gerra-eremuetatik ihesi doazen emakumeen* gorputzen kontrako erasoek, ez baitira bistaritzen migrazio-bide ezin gogoragoak zeharkatu ondoren Europa gotortuarekin topo egiten duten emakumeen* aurkako indarkeriak.

5.2. Indarkerien aurkako erresistentziak

Indarkeria sistemikoaren berrordenamendu honen aurrean, hiru erresistentzia-ardatz dauzkagu irekita: inpunitatea salatzea eta segurtasun ezaren sentsazio iruzurtiak agerian jartzea; indarkeria politizatzea, ikusezintasuna deuseztatuz eta haren izaera sistemikoa agerian jarritz; eta ortzi-muga berriak sortzea indarkeria erabiltzen duen sistemaren berezko marko instituzionalaren muge-tatik kanpo.

Lehenengo erresistentzia-ariketa segurtasun eza eta inpunitatea bereizten jakitea da. Argi eduki behar dugu zein testuingurutan ari diren berronekatzen indarkeria sistemikoaren askotariko meka-nismoak: ohartuak gara segurtasun ezaren sentsazioaren areagotze interesatu bat bilatzen dela hainbat mailatan. Zenbat neska gazte bizi dira sexu-erasoen gero eta beldur handiagoarekin? Zenbat jende da etxea okupatuko ote dioten beldur, edo kalean erasoko ote dioten beldur? Zenbat lasaitzen gaitu edozein ekitalditan polizia ikusteak ustezko eraso terroristak ekiditeko?

Hedabide askok axolagabeki zabaltzen dituzte arrisku sexualari buruzko narratibak, eta sare so-zialetan oztoporik gabe hedatzen dira gero. Bada, feminismoak narratiba horien azpian dagoen “terrore sexualaren diziplina”¹⁹ izendatzeko balio digu. Hala, ozen salatzen dugu zer bilatzen den segurtasun ezaren sentsazioa aktiboki eragitearekin: izuaren bidez, berez biolentzia den sistema bat iraunarazi nahi da, aldi berean indarkeria hori ikusten uzten ez diguna.

Segurtasun eza areagotzen ari delako ikuspegi apropos iruzurti horren aurrean, inpunitate-egoe-ra orokortu bat nagusitzen ari dela salatu nahi dugu. Inpunitate hori mundu-mailakoa da (ba ote Netanyahuk Gazako genozidioaren aurrean duen inpunitatea baino erakusle argiagorik?), baina sexu-erasoen salaketaren aurrean ere etengabe hautematen da, izan salaketa horiek juridikoak

19 Terrore sexualaren diziplinan, narratiba horiek oso modu jakinean funtzionatzen dute: “zigor-modu sozialak [dira], ahalegintzen direnak emakumeak hezten, zuzentzen eta behartzen, [eta] bigilantzia-eredu sozial gisa [funtzionatzen dute], emakumeek zer egin dezaketen eta zer ez erabakiz, haien gorputza doktrinatzan saiatuz eta haien erabaki-ahalmena urratuz, etengabe beren burua kontrolatzen eta menderatzen ibil daitezen (Nerea Barjola, “La función social de la violencia machista”: <https://tinyurl.com/2xo84cp3>).

nahiz sozialak. Inpunitatea ezagutaraziz, agerian jartzen dira indarkeriarekin kolaboratzen duten askotariko mekanismoak: legediaren alorrekoak, egunerokotasunekoak, hedabideetakoak...

Bigarren erresistentzia-ardatza indarkeria politizatzeak gaitasuna da. Indarkeria politizatzeak indarkeria ikusgai egitea esan nahi du. Horretarako, indarkeria epistemologikoa deuseztatu behar da, indarkeria horrek eragotzi egiten baitu erasoak jasaten dituzten hainbat eta hainbat subjektu ikustea. Adibidez, indarkeria bikarioa sufritzen duten adingabeak. Adibidez, pertsonak askatasunaz gabetzen dituzten zentroetan gertatzen diren tortura eta indarkeriak (atzerritarrak atxikitze zentroetan, espetxeetan, polizia-etxeetan, ospitale psikiatrikoetan...). Askotariko kontrol-, diziplinamendu- eta desberdinkeria-moduak naturalizatzen garamatzen indarkeria sinbolikoa deuseztatzen dugunean ere politizatzen dugu. Adibidez, gorputza eta lurraldea birkonektatzen ditugunean lurralde-indarkeria ikusteko. Indarkeria politizatzeak haren forma berriak ulertzea esan nahi du, eta jada ezagutzen genituen formekin dituzten loturak hautematea, eta identifikatzea nolako zeregina duten forma horiek guztiek egitura patriarkal biozida baten iraupenean. Politizatzea, azkenik, indarkeria agenda politikoetan sartzea da, feministen agenda politikoetan, jakina, baina baita agente sozial, politiko eta instituzional guzti-guztien agendetan ere.

Indarkeriaren aurreko hirugarren erresistentzia-ardatza indarkeriari buru egiteko esparru eta ortzi-muga berriak eraikitzen dituen da, indarkeriaren iturri den sistemaren beraren sare-egitura instituzionalaren mugetatik harago. Aukera berri horien artetik, testu honetan bi azertu ditugu bereziki.

Batetik, justizia feministaren planteamendua edukiz eta praktikaz betetzeko prozesua, zeina eskuz esku baitoa justizia patriarkalaren kritikarekin. Mugimendu feministak historia antipunitibista luzea du (1995eko Zigor Kodearen aurkako erreakzioak eta ondoren izandako aldaketa ugariak). Punitibismoa zigor-legerian eta botere judizialean dago, nahiz eta sektore feminista batzuek ere justifikatzen duten. Justizia feminista zigor-prozesu osoa zalantzan jartzetik abiatzen da, uste baitu prozesu hori ikaragarri oldarkorra dela eta emakumeak* birbiktimitatu egiten dituela. Horren aurrean, egia eta erreparazioa bilatzen ditu, erdigunean jarritz indarkeriaren biktima izan diren subjektuak, haien ahotsak, premiak eta prozesuak.

Bestetik, gorputzak eta lurraldea birkonektatzen eta lurra eta lurrean bizi direnak zaintzen dituzten praktikak eta begiradak. Praktika horiek bizirik daude agroekologia feministan, elikadura-eskubidearen, zaintza-eskubidearen eta lurra izateko eskubidearen arteko loturan.

Jadanik metatuta dauzkagun ezagutzetatik sendotu behar ditugu erresistentziak: lurralde-ezagutza historikotik eta ezagutza historiko feministatik.

Euskal Herrian egindako lan guztia aintzat hartuta, badugu zerekin elikatu, gatazka politiko armatu bat bizi izan duen lurraldea baita gurea, eta gatazka hori irekita baitago oraindik bere dimentsio soziopolitikoan. "Hau ez da gure bakea" aldarrikatetik, sendatzearen eta justizia feministaren

aldeko apusturaino. Metatutako ezagutza historiko hori osatzeko, gaur egun Euskal Herrian gurutzatzen diren bestelako istorioak baliatu behar ditugu, askotariko geografietatik datozenak. Lurralde gatazkatsuetatik etorritako diasporetako emakumeek*, eta jada hemen jaio arren familia- eta herri-historia horren jabe diren belaunaldiek, feminismo internazionalista bat eraikitzeke ezinbestekoa zaigun ezagutza politikoa dute.

Feminismoek berek metatua duten ezagutzaz ere elikatu behar dugu, eta aldi berean genealogia kritiko bat egin orain arte emandako pausoen inguruan. Hala, emakume ez diren baina indarkeria matxistaren objektu diren subjektuak ikusgai egiteak ez dizkigu bistatik galarazi behar egun indarrean jarraitzen duten harreman sexistak. Era berean, emakumea eta natura lotzen dituen begirada esentzialistari ihes egiteak ez digu ahanztarazi behar lurrari erasotzea lur horretan bizi diren gorputzei eraso egitea dela.

Genealogia kritiko honetatik, feminismoaren dimentsio heteropatriarkalak ikusarazteko gaitasun kritikoa galdu gabe barneratu gaitezke a priori feminismoaren berezko gaiak ez diren auzietan. Geure buruari galdetu diezaiokegu, adibidez, hemen zein neurritan dakarten megaproiektuek lurraldearen birpatriarkalizazioa, ekofeministek Abya Yalako estraktibismoaren aurrean salatu duten bezala. Batzuetan, ordea, ezagutza metatu hori eten egiten dela dirudi. Hori ari da gertatzen une honetan, ez baitago belaunaldien eta diskurtsoen arteko erreleborik mugimendu feminista antimilitaristan. Mugimendu hori zaintzeko eta berrasmatzeko betebeharra ote dugu gure aurrean? Edo, behintzat, ez ote dugu hausnartu behar errelebo hori zergatik ez den gauzatu?

Erresistentzia-modu horiek guztiak txirikordatuz, ortzi-muga itxaropentsu bat eraiki nahi dugu, krisi sozioekonomikoari eta ekologikoari aurre egiteko aukera emango diguna beldurrean eta etsipenean erori gabe. Eskuin-muturraren irtenbide baztertzaileen eta kapitalismo berde (edo kaki) digitalaren sedukzioaren aurrean, austeritate informatu eta partekatua eskainiko digun ortzi-muga bat behar dugu, eta guztion bizitzaren gaineko erantzukizun kolektibo bat; desiragarria eta sexya izango den ortzi-muga bat. Indarkeria sistemikoaren berrordenamenduaren aurrean, ilusiozko eta errebeldiazko ortzi-muga bat eraikitzen ari gara.

Horretarako, burujabetza eta erabaki-ahalmena behar ditugu alor guztietan. Burujabetza zergatik? Badugulako aski erabakitasun gure erresistentzia askotarikoek etorkizun feminista bat eraikitzeke bidea elika dezaten.